

A KASZÁSKERESZT-MOZGALOM

MÁJUS ELEJÉN hozták a napilapok azt a hírt, hogy az ország egyes részeiben, de különösen a Tiszántúl forradalmi szervezkedés folyik és az agrártársadalom legszegényebb rétege fel akar vonulni Budapestre a hatalom megdöntésére. A legtöbb újság operett-históriának állította be az egészet és senki sem tulajdonított komolyabb jelentőséget a mozgalomnak. És joggal is! A kaszásokeresztesek vezére, egy meglehetősen exaltált és nagyzási hóborthoz közeli demagóg, a Teleki-téren vásárolt régi tiszti uniformisokba akarta bujtatni legbensőbb híveit, hogy azok, mint a néphadsereg „kinevezett tábornokai“ hozzák fel toprongyos seregét a fővárosba. A sereg jórésze szintén tisztesekből állott és közlegényről nem igen hallottunk. Pedig voltak azok is — nagyon sokan. Amikor a belügyminiszter betiltotta a szervezkedést és a kaszásokereszteseket törvényszék elé állították, bontakozott ki valójában az egész mozgalom elszomorító képe. A június 15-én megkezdődő békési monstre-tárgyaláson az alföldi szegénység olyan alakatlan tömege vonult föl, hogy érthető, ha a lapok nem hoztak róluk fényképeket. Száztizenhárom nincstelen paraszt ült a vádlottak padján és fakó szemükben fáradtan lángolt valami vágy-féle egy emberibb élet után, amit ők darabos megfogalmazással „eszmének“ neveztek...

KÉT ÉVVEL ezelőtt találkoztam először kaszásokeresztesekkel az egyik alföldi nagy uradalomban. Idénymunkások voltak és nagyon szegények. Mindegyikük karján (karszalagon) ott volt a jelvény: piros körben, zöld alapon keresztbefektetett két kasza, középen halálfej. Láthatólag büszkén hordták és valami megfoghatatlan tűz lobogott a szemükben. Az eszméért küzdünk — mondták, de hogy mi volt az az eszme, határozottan nem tudták megmondani. Gyűlöltek az urakat és a — kommunistákat. Éppen cséplünk a gazdaságban és a major szélén két cséplőgép állt egymás mellett. Az egyiknél kommunista érzelmű mezőgazdasági munkások, a másikonál kaszásokeresztesek dolgoztak. Az összetűzések napirenden voltak. A legkisebb ok elég volt arra, hogy pillanatok alatt levonuljanak az asztagról, kazalról, etetőállásból és egymásnak menjenek. Valósággal csatarendbe sorakoztak a gép mellett és mint szabályos hadsereg indultak egymás ellen. És mindez az „eszméért“!

Amikor az öregeket kérdeztem, a vállukat vonogatták. Mögöttük örökös küzdelemben eltelt, gondterhes élet volt, amelyik megtanította

őket arra, hogy ne várjanak semmit a jövőtől. A mindennapi szárazkenyérért harcoltak és sorsuk minden nap egyre reménytelenebb lett. Keserű érzéssel gondoltak vissza szolgálóéletük minden mozzanatára és egyet mindnyájan tudtak: jó nem volt, jobb nem lehet! Bölcsek voltak és a bölcsek megértő tekintetével követték a fiatalok munkáját. Ezek másként gondolták az életet. Bennük minden nap újból és újból föllázadt a múlt: az apák szenvedése és az örökös nyomorúság. Nekik jobb jövő kellett, ők nem tudtak, nem akartak belenyugodni sorsuk mostohaságába. Hányszor föltárták előttem őszintén benső világuk minden emberi vágyát. Talán a fiatalság demokratikus érzése, vagy más körülmény közrejátszása folytán bizalommal lettek hozzám és hosszú beszélgetések során alakult ki előttem egy elhagyott néposztály menekülése a realitások világából a kaszárkereszt misztikus homályba burkolt, ködös eszmevilágába.

A mozgalom abban az időben kezdett terjedni. Az egész Tiszántúl megindult a szervezkedés. A vezér személye nem volt fontos. Zavarosan megfogalmazott tervei egy elnyomott néposztály politikai iskolázatlanságával találkoztak és a siker nem maradhatott el. Az ország 4.5 milliónyi agrárlakosságából 3.5 millió az agrárproletár. Ennek a hallatlan nagy agrárproletariátusnak tekintélyes része az Alföldön zsúfolódott össze. Nyomorúságos helyzetükről már annyi ismertetés látott napvilágot, hogy állapotuk emlegetése közhely nélkül nem lehetséges. Mégis ennek a néprétegnek a megmentéséért ezideig nem történt kielégítő intézkedés és most azon az úton vannak, hogy olyan mélyre süllyedjenek, ahonnan többé nincs felemelkedés. A háború utáni egyre mélyülő válság ezt a réteget kezdte ki a legjobban és a sorsuk valósággal kétségbeejtő. Bizonytalan érzéssel hányódnak az életben és lassan kivész belőlük minden emberi öntudat. Teljes nihilizmusba zuhannak és nem törődnek semmivel. Lumpenproletárok lesznek, a legveszedelmesebb elem, akiken a római *kenyeret és cirkuszt* hangulat kezd úrrá lenni. Mi, akik aggódó figyelemmel kísérjük az agrártársadalom és különösen a nincstelenek életét, számtalanszor rámutattunk arra, hogy a vége — a helytelen magyar gazdasági és birtokpolitikai viszonyok következtében — csak ez lehet. A nyomorúságból próbálnak menekülni és ezt többféleképpen érhetik el: nihilizmusba zuhannak, vallási szektákat alapítanak és homályos, ködös politikai célkitűzések és „eszmék“ harcosai lesznek.

A háború előtti agrárszocialista szervezkedés a háború után nem folytatódott. Nemcsak a hatóságok szigorúbb fellépése miatt, hanem főleg azért, mert az agrárszocialista programok túlkijózanítólag hatottak. A híres nemzetközi szocialista agrár-teoretikusok nehezen tudtak a nagyüzem és a kisüzem között választani. Az ő szemük előtt a kollektív berendezkedésű szocialista állam képe lebegett és a nagybirtok határozottan megfelelőbb is volt számukra, mint a kisbirtok. Csak kevesen méltatták a kisbirtok előnyét és még kevesebben szálltak síkra a mezőgazdasági kisüzemekért. Azt azonban mindnyájan tudták, hogy a széles agrárrétegek felé az ő kollektív elgondolásaikkal nem sokra mennek, s így az elmélet fenntartásával a gyakorlatban földosztást hirdettek. Ezért tudtak a háború előtt

aránylag rövid idő alatt olyan nagy sikereket elérni. A magyar agrárszocialisták taktikai okokból a kisbirtok mellé álltak. Amíg öntudatos mezőgazdasági munkásokkal van dolguk, a földosztás gondolatával célt is lehet érni. De amikor az alsó agrárrétegek annyira lecsúsznak, hogy a világosan, egyszerűen megfogalmazott programok kijózanítólag hatnak, akkor már hiábavaló a küzdelmük. Van az emberi nyomorúságnak egy olyan határa, amelyen túl már szétfoszlik az öntudat és nem fog az agy. Sajnos a magyar mezőgazdasági munkásság elért ehhez a határhoz. Politikai nevelésükkel sem törődtek és most homályosan megfogalmazott eszmék harcosai lesznek.

A kaszáskereszt-mozgalom nem az értelemnek szólt. Menekülési lehetőség volt egy elnyomott néposztály számára. Egy része — amelyik intenzívebb lelki életet él — szektákba menekül. Az Alföldön az utóbbi években gomba-módra szaporodnak a szekták és majdnem minden faluban találkozni „hívők“-kel. „Új próféták“ járják az Alföldet és hirdetik „a teljes evangélium tanításának“ idejét. A legkülönbözőbb neveken szerepelnek: Jehova tanúi, ördögűzők, magtalanok, koplalók, reszketősök, pünkösds-várók stb. A történelmi egyházakat otthagyják, új egyházakat alapítanak és a régi keresztényekhez hasonlóan testvéri közösségben élnek. Vallási téren kiszakadva egyedül indult el a magyar paraszt. Többé nem hallgatnak papjaikra és ki tudja merre vezet az útjuk? A kaszáskereszt-mozgalom politikai szekta. Ez azonban veszedelmesebb a vallási szektánál, mert míg amazok tekintete elfordult e világ dolgairól és minden igyekezetükkel azon vannak, hogy a túlvilági életüket biztosítsák maguknak (e világ úgyse nyújt nekik semmit!), addig a politikai szekta tagjai még ebben a földi életben akarnak jobb sorsot kiharcolni maguknak. A mozgalom vezére — talán — tudatosan hatott rájuk, misztikus oldaláról megfogva a terveket és valami ködös idealizmusba burkolva; a kiegyenesített kaszák ököljogát hirdette.

A BÉKÉSI SZÁZTIZENHÁROM vádolt mind úgy vallott, hogy az „eszméért“ készek meghalni és ha a vezér azt parancsolta volna, hogy menjenek a városok ellen, ők meg is indultak volna. A törvényszéki bíró számtalanszor megkérdezte: mit értenek eszme alatt? A felelet sohasem volt világos. Néha fogta csak meg valamelyik vádlott azzal, hogy megváltoztatni a mai rendet, mert ahogy most van, az nem jó. A többiek ilyenkor bólogattak. Más nem is tehetek. Amint ott ültek egymás mellett a vádlottak padján, fölolvadtak a rongyosság és nyomorúság nagy közösségében. Mert abban az egyben, hogy valamennyien leírhatatlan szegények, megegyeztek. Száz közül kilencvennyolcszor hangzott el a bíró kérdésére a felelet, hogy se házuk, se földjük; teljesen vagyontalan mezőgazdasági munkások. Volt olyan, aki a bíró elé nem mert odaállni, amikor szólították, mert csak egy rongyos női pullover volt rajta. Ülve maradt a vádlottak padján, mert úgy valahogy el tudta takarni szégyenletes, nyomorult meztelenségét. De a többiek sem néztek ki különbül. Valami elmosódó téli-nyári viseletben voltak. Rongyos nadrág, rossz bekecs vagy ködmön; ing egyikén se. Az alföldi szegénység olyan

seregszemléje volt ez a tárgyalás, amelyik mindennél jobban demonstrálta, hogy emberek már mélyebbre alig süllyedhetnek.

Amint személyi adataikat mondták be, tősgyökeres magyar nevek hangzottak el. Csak a vezetők között akadt idegen nevű. A vezetők lecsúszott vidéki intellektuelek, kisiparosok és kétes egzisztenciák voltak. Ezek a bűnösök, mert ők tudták, hogy mire megy a játék, de őket is elkábította a vezértől kapott címek és rangok gazdag fokozata. De a közlegényeket, a néphadsereget, amelynek a Gyoma és Endrőd közötti Kőrös-ártéren kellett volna gyülekeznie és kikiáltani a népköztársaságot és onnan indulnia Budapestre a mai rend megdöntésére — ártatlanná teszi az a körülmény, hogy az egész magyar intelligencia régóta felelőtlenül magára hagyta őket. Ezt a felfogást fejezte ki az ítélet is, mely ép ezért enyhe volt. Csak a vezetők kaptak egy évig terjedő börtönbüntetést, a vádlottak nagy részét felmentették. Nagy nyomorúságuk miatt nem beszámíthatók.. De ugyanígy, ilyen jelenetek között játszódott le a többi tárgyalás is. A Szeghalom—Dévaványa—Kőrösladány vidékén szervezkedő kaszáskeresztesek sem kaptak szigorú büntetést. A bírák nagyon sok enyhítő körülményt találtak...

NEM VÉLETLEN JÁTÉKA volt a sorsnak, hogy amíg a Tiszántúl folyt a kaszáskeresztesek bűnpörének tárgyalása, addig az Alföld egy másik részén, egy másik formában jelentkező, de lényegében ugyanabból a tényből magyarázható esemény játszódott le, amelyik éppen olyan súlyos következményekkel járhat a magyarság egyetemes szempontjából, mint a kaszáskeresztesek eltévelyedése járt volna, ha idejében meg nem akadályozzák. Péter-Pál napján, június 29-én délután 2 órakor „Szent-Lélektől megszállt“, fehér ruhába öltözött, szektás magyar parasztok vonultak ki Tápiószőlőnél a Tápió partjára és belemerítkeztek a Tápió hullámaiba, mint jelképes sírba, hogy abból „bűneiktől megtisztulva“ jöjjenek ki. Sorba állottak a víz partján és a „vének“ vezetésével végezték a szertartást. Térdeikre ereszkedtek és széttárt karral, — a megfeszített Krisztusra emlékezve — ég felé fordult arccal sokáig imádkoztak hangosan, majd alámerültek a vízben és utána hozsannázva vonultak vissza házaikba, hogy szüntelen imádkozással, énekeléssel várják a világ végének közeledtét, amelyik már szerintük — „a jelekből ítélve“ — nincs messze. A legjobban elterjedt pünkösd-várák szekta tagjai voltak. Ők azt tartják magukról, hogy a Szent-Lélek megszállja őket és ettől kezdve „új nyelveken szólnak“ és „új emberek“ lesznek.

Megdöbbenő volt végignézni egyik istentiszteletüket. Nyomott, alacsony parasztházban folyt a vasárnapesti gyülekezés. A fal mellett falfelé fordulva széttártkarú, térdre ereszkedett magyar parasztok imádkoztak hangosan. Ziháló mellükből komoran szállt fel az ima. Meggyötört, vonagló alakjuk hajladozott a petróleumlámpa imbolygó fényében és a falakra ijesztő árnyakat vetett. A fal mellett térdeplők imáját halkán kísérte a padokban ülők elfojtott nyögése. Ezt a félelmetesen misztikus hangulatot csak az újonnan érkezők „békesség“ köszönése törte meg. Majd amikor együtt volt

az egész társaság, megkezdődött az istentisztelet és a közös ima alatt, amikor mindenki hangosan és mást imádkozott, szinte az örületig fokozódott a szerencsétlenek vallási extázisa. Egymásután csúsztak le a földre és vonagló testtel, szakadozott hangon mondták az imát. Delíriumos tekintetük fölszegeződött az égre és várták, hogy a Szent-Lélek megszállja őket. Amikor késő este kijöttem a megkínzott lelkek komor tornájáról, olyan reménytelen gondolatok szakadtak rám, hogy nem mertem a magyar jövőre gondolni...

FELSZABADULÁS VAGY PUSZTLÁS! Csak ez lehet a magyar parasztság sorsa, és ezt szó szerint kell érteni. Az utóbbi években olyan nagyarányú strukturális eltolódások következtek be agrártársadalmunknál, hogy azok gyorsított ütemben fogják a tragédiát befejezni. Van Magyarországon egy birtokhatár, — országreszenként a közgazdasági viszonyoknak megfelelően változik — amelyik élesen elválasztja két csoportra az agrártársadalmat. Ezen a birtokhatáron felüli kategóriák tulajdonosai aránylag még jól élnek és ezek képezik a parasztság kisebbik részét. A nagyobbik fele olyan körülmények között él, hogy állandóan küzdenie kell az agrárproletársorba való lezúllás ellen. Ők már közel vannak az agrárproletariátushoz és egy félelmetes, kompakt társadalmi osztály van kialakulóban, amelyik magában foglalja a törpebirtokosokat, nincstelen mezőgazdasági munkásokat, uradalmi gazdasági cselédeket és amelyik teljesen felolvad a nyomorúság nagy közösségében.

A parasztság felső rétege útban van, hogy elszakadjon a parasztságtól; megalkuszik helyzetével és mást nem is tehet. Pusztuló réteg ez. Ha szaporodási viszonyait nézzük, megdöbbentő realitásban bontakozik ki egy az egész országra kiterjedő egyke-rendszer. Közlednek a falusi úgynevezett kultúr-középosztályhoz. Elpolgáriasodnak, de ez náluk színtelenséget, szürkeséget, gyökértelenséget jelent. Ennek a rétegnek a pusztulása a falu szempontjából sok tekintetben káros, mert anyagi függetlenségük a falu szellemi és gazdasági életének az irányítására predesztinálta őket. Hivatás-tudatuk hiánya miatt azonban ezt a kötelességüket sohasem teljesítették. Alulról utánpótlást nem kapnak. A parasztságnál az újjgazdagok éppen olyanok, mint minden más társadalmi osztálynál. Számításba egyedül csak a lecsúszott agrárrétegek jöhetnek! Ezeket kell megállítani. Anyagi, szellemi és kulturális téren nevelni és a birtokos kisgazdaosztályba felsegíteni.

A kaszáskereszt-mozgalomnak az a nagy tanulsága, hogy többet nem szabad magára hagyni a széles néprétegeket. Ha nem állítjuk meg azt a veszedelmes csúszási folyamatot, ami most az egész agrárlakosságnál végbe megy, akkor majd egyszer késő lesz minden mentési munkálat. Ha Széchenyi ma élne, így foglalná össze a magyar problémákat: veszélyben az emberi méltóság. És különösen veszélyben van a 3.5 milliónyi agrárproletariátusunknál. Én nem találok ma ennél fontosabb feladatot: visszaemelni őket — bármily áldozatok árán is — az emberi méltóságba.

KOVÁCS IMRE